

6. Гудим М. Г., Кудряченко О. П., Гринь С. О. Озеленення міських територій. Альтернативне озеленення. *"Молодий вчений"*. 2016. № 12 (39). С. 33–36. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/8.pdf> (дата звернення: 01.09.2025).

7. Сус Н., Орловський А., Діденко П. Фітосанітарне обстеження фітоценозів Волинської, Рівненської та Житомирської областей на наявність *Metcalfa pruinosa* (Say, 1830). *Інноваційні екологобезпечні технології рослинництва в умовах воєнного стану* : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 31 серпня 2023 р.). 2023. С. 161–163. URL: https://www.agroeco.org.ua/wp-content/uploads/Publications/zbirnyky_conferentsii/zbirnik%20konf%2031.08.2023.pdf (дата звернення: 01.09.2025).

8. Тищенко О. В. Флора України : навч. посіб. Київ : 2021. С. 90–100. URL: <https://drive.google.com/file/d/1QPuHV7jqwVY-yCVFWaulolmx3DTo3RpH/view> (дата звернення: 01.09.2025).

9. Mosyakin S. L., Fedoronchuk M. M. Vascular Plants of Ukraine. A nomenclature Checklist. Kyiv, 1999.

Саранчук К. А.,

здобувач першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

Якуба І. П.,

канд. біол. наук, доцент

кафедри ботаніки, фізіології рослин

та садово-паркового господарства,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова, м. Одеса

УДК 581.9(477.74)

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250910.07>

АМАТОРСЬКЕ ОЗЕЛЕНЕННЯ М. ОДЕСИ (КИЇВСЬКИЙ РАЙОН): СТАН ТА ОПТИМІЗАЦІЯ УМОВ ВИРОЩУВАННЯ РОСЛИН У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ УКОРІНЕННЯМ ІНВАЗІЙНИХ ВИДІВ

Розглядаючи питання оптимізації вирощування видів рослин, які використовують в озелененні населених пунктів, звичайно актуальним є чітке розуміння відповідної інформації з окремого питання чи наукового напрямку. Зараз спостерігається інтерес до поліпшення умов існування людини в урбосередовищі не лише на державному рівні, але й викликає інтерес на аматорському рівні.

Зокрема в Одеському регіоні актуальним було проведення акції "За чисте довкілля", яка спонукала громади до створення зелених насаджень у тому числі й формування квітників [8, с. 87].

Аматорське озеленення наразі часто відіграє важливу роль у поліпшенні декоративної (а відтак, частково – і психологічної) складової буття людини біля місць проживання, де вона проводить значну кількість свого життя, особливо зважаючи на певні вікові категорії (пенсіонери). Місто Одеса має давню історію озеленення із цікавими науковими аспектами [2, с. 47–50].

Для росту і розвитку рослин дуже важливим моментом є якість ґрунтів. Якщо це велике індустріальне та логістичне місто – то ґрунти (їх фауна та мікроорганізми) тут перенесенні, трансформовані. Це потребує додаткових елементів їх поліпшення для нормального росту і розвитку рослин. На професійному рівні здійснюються відповідні корекції, проте, у аматорському озелененні, професійні навички виконавців, як правило відсутні.

Якість ґрунтів визначається, крім того, і якістю повітря. На рослини все це також має безпосередній вплив. Так, для м. Одеси припадає більше половини від всіх викидів для області (21,72 тис. т) [8, с. 21] і їх кількість щороку зростає.

Класифікаційні межі для визначення категорії урбанізованих ґрунтів – вузькі. Вони можуть бути віднесені до групи типів "Техногенні ґрунти". Для міста Одеса є ідея класифікації ґрунтів урбосередовища. На нашу думку, ділянки аматорського озеленення не можуть бути віднесені до підтипу "культуроземи", оскільки, як правило, формуються безпосередньо на вільних від асфальту ділянках і не містять гумусового горизонту. Навіть, якщо раніше на таких ділянках і було поліпшення ґрунтосумішей, то зараз це ніяк не виявляється. Відповідно до деяких авторів [10], ґрунти з обстежених нами ділянок слід відносити до "техноземів", які мають різний якісний склад, розрізняються властивостями та штучно сформовані людиною.

Всього, на даний час, за результатами весняно-осіннього періоду 2024-2025 року відмічено, порівняно невелику кількість видів на ділянках з аматорським озелененням: 150 видів (і декоративних, і бур'янових) з 72 родин.

На ділянках з аматорським озелененням знайдено 17 інвазійних видів. Проте, деякі з них – представляють безпосередню загрозу для оточуючого середовища та людей. Це види з 8 родин, переважно, бур'янові рослини (*Amaranthus powellii* S.Watson – щириця Повелії; *A. retroflexus* L. – щ. загнута; *Ambrosia artemisiifolia* L. – амброзія полинолиста; *Artemisia annua* L. – полин однорічний; *Conyza canadensis* (L.) Cronq. – злинка канадська; *Lactuca serriola* L. – латук дикий; *Sonchus asper* (L.) Hill – жовтий осот шорсткий; *Atriplex tatarica* L. – лутига татарська; *Bromus*

squarrosus L. – бромус розчепірений; *Echinochloa crusgalli* (L.) P.Beauv. – плоскуха звичайна; *Hordeum leporinum* Link – ячмінь заячий; *Setaria glauca* (L.) P.Beauv. – мишій сизий), проте, серед них є й такі, які цілеспрямовано культивують (*Helianthus tuberosus* L. – соняшник бульбистий; *Opuntia humifusa* Raf. – опунція; *Saponaria officinalis* L. – мильнянка лікарська; *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle – айлант найвищий). Вивчення різних аспектів сучасного стану спонтанної та культивованої компонент флори м. Одеси нині знаходиться у тренді [3, с. 21–27; 9, с. 62–64; 11, с. 76–79]. Проте все це, на сучасному етапі, – роботи доволі роздрібненої тематики, що потребують поєднання та узагальнення.

Всього віднайдено, за життєвими формами, 12 видів, що є терофітами; три – гемікриптофіти; два фанерофіти. Однорічні рослини розмножуються і поширюються насінням; *Helianthus tuberosus* та *Saponaria officinalis* розмножуються, крім насіннєвого способу, ще й вегетативно (столонами з бульбами та метаморфізованими підземними кореневищами), утворюючи "куртини". Вони не поширюються на великі ділянки, проте, інколи було фіксовано "куртини" до 1 м² і дещо більше, з великою кількістю особин. Рослини *Opuntia humifusa* також формують куртини, втім за рахунок наростання нових вегетативних стебел пласкої форми, що зрідка можуть укорінюватися.

Обидва фанерофіти – активно розмножуються насіннєво. *Elaeagnus angustifolia* дуже швидко нарощує вегетативну масу і за рахунок цього є конкурентними, затінюючи інші види. Рослини *Ailanthus altissima*, за нашими спостереженнями, в умовах Одеси та Одеської області – дуже небезпечна рослина, оскільки крім значного насіннєвого потенціалу (летючки, що поширюються вітром на значні відстані) – часто, особливо за умов поливу – постійно продукують підземні метаморфізовані пагони. Осередок такого виду має дуже багато рослин різних вікових категорій: від генеративних до проростків. Свого часу для вивчення насіннєвого розмноження (для вирощування рослин цього виду з декоративною метою) проводили спеціальні дослідження [5; 6, с. 115–120].

Серед знайдених видів – є чотири дуже небезпечні види-трансформери (*Ambrosia artemisiifolia*, *Conyza canadensis*, *Elaeagnus angustifolia*, *Setaria glauca*). Це рослини, які активно змінюють умови ділянок, де вони зростають: мікрокліматичні особливості (через перерозподіл опадів та світла), ґрунтові (через активне вилучення мікро- та макроелементів живлення), ценотичні (пригнічення, у т.ч. й алелопатичне, аборигенних видів рослин) [7]. Цікаво, що рослини *Elaeagnus angustifolia* здатні симбіотично співіснувати із азотфіксуючими бактеріями та поліпшувати умови ґрунту [4, с. 142]. *Ambrosia artemisiifolia*, продукуючи надзвичайно велику кількість насіння, та після косіння дуже швидко відновлюючи вегетативну масу – додатково, є небезпечною рослиною, що викликає алергію [1].

Безумовно, у зв'язку з умовами урбосередовища, які постійно змінюються, виникає необхідність постійно вивчати біоценози населених пунктів, особливо великих міст, які мають зони із різним впливом людини. Аматорське квітникарство, його сучасний стан та перспективи – є однією з флористичних компонент урбосередовища і потребують моніторингових досліджень. Проте, вже на даний час можемо зробити декілька висновків:

1. Бажано проводити широку просвітницьку діяльність щодо аматорського озеленення. Звісно, що є зацікавлені люди, проте є і доля людей, які не можуть собі цього дозволити через відсутність коштів, або фізичну особливість (пенсіонери). Є сегмент, який не зацікавлений у поліпшенні асортименту видів рослин, оскільки професійно цим не займається. Тому є аматорське озеленення з елементами професійного спрямування, а є варіанти озеленення, коли асортимент вирощуваних рослин – вузький, а агротехніка знаходиться на низькому рівні.

2. Доречне докорінне винищення видів з високою інвазійною спроможністю; особливо слід моніторити локації видів-трансформерів.

3. Зменшувати кількість бур'янів, оскільки вони, не маючи декоративного ефекту – не поліпшують декоративний вигляд ділянки, а лише виснажують ґрунти.

Список використаних джерел

1. Амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.): систематика, біологія, адаптивний потенціал та стратегія контролю : монографія / М. М. Неїлик, Я. Г. Цицюра. Вінниця : ТОВ "Друк плюс", 2020. 700 с. URL: <https://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/25841.pdf> (дата звернення: 01.09.2025).

2. Бондаренко О. Ю., Назарчук Ю. С. Види рослин школи садівництва м. Одеси (XIX-XX ст.) (за матеріалами MSUD). *Агроекологічний журнал*. 2023. № 1. С. 47–57. <https://doi.org/10.33730/2077-4893.1.2023.276727>.

3. Вендель А. О., Бондаренко О. Ю. Синантропна компонента об'єктів внутрішньоквартального озеленення (м. Одеса). *Priority directions of science and technology development* : Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. Kyiv, 2021. Р. 21–27. URL: <https://sci-conf.com.ua/vii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-priority-directions-of-science-and-technology-development-21-23-marta-2021-goda-kiev-ukraina-arhiv> (дата звернення: 01.09.2025).

4. Інноваційні підходи до фіторемедіації та фіторекультивациї у сучасних системах землеробства : монографія / Я. Г. Цицюра, Ю. М. Шкатула, Т. А. Забарна, Л. В. Пелех. Вінниця : ТОВ "Друк", 2022. 142 с. URL: <https://repository.vsau.org/getfile.php/31038.pdf> (дата звернення: 01.09.2025).

5. Корольова О. В. Особливості насінного розмноження *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle в умовах Миколаївської області. *Наукові доповіді НУБіП України. Біологія, біотехнологія, екологія*. 2023. № 3/103. [https://doi.org/10.31548/dopovid13\(103\).2023.005](https://doi.org/10.31548/dopovid13(103).2023.005).
6. Мамчур В. В. Насіннєве розмноження *Ailanthus altissima* Mill. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.7. С. 115–120. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2016/26_7/20.pdf (дата звернення: 01.09.2025).
7. Протопопова В. В., Шевера М. В., Мосякін С. Л., Соломаха В. А., Соломаха Т. Д., Васильєва Т. В., Петрик С. П. Види–трансформери у флорі Північного Причорномор'я. *Укр. ботан. журн*. 2009. Т. 66, № 6. С. 770–782. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/27f081e4-1208-4344-9cd9-88764c92a0a8/content> (дата звернення: 01.09.2025).
8. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Одеській області у 2021 році. Одеса, 2022. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Regionalna-dopovid-Odeska-ODA-2021.pdf> (дата звернення: 01.09.2025).
9. Степаненко О. С., Бондаренко О. Ю. Асортимент квітково-декоративних рослин клумб Київського району м. Одеса. *Актуальні питання біологічної науки : збірник статей VIII Міжнародної заочної наукової-практичної конференції*. Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2022. С. 62–64.
10. Хохрякова А. І., Михайлюк В. І. Ґрунти міста Одеси : монографія. Одеса : Видавничий дім "Гельветика", 2021. 146 с. URL: <http://lib.osau.edu.ua/jspui/handle/123456789/3361> (дата звернення: 01.09.2025).
11. Stepanenko O. S., Bondarenko O. Yu. On the state of clubs of some school and preschool institutions of the Kyiv district of Odessa. *Рослини та урбанізація : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 100-річному ювілею ДДАЕУ* (Дніпро, 3 березня 2022 р.). Дніпро, 2022. С. 76–79. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/7023/1/6.pdf> (дата звернення: 01.09.2025).